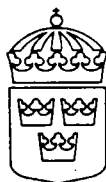

Jordbruksutskottets betänkande

1988/89:JoU5

Hornborgasjön

1988/89
JoU5

Sammanfattning

Ett enhälligt utskott föreslår att regeringens uttalanden om restaureringen av Hornborgasjön lämnas utan erinran. Enligt propositionen bör restaureringen utföras enligt statens naturvårdsverks nya förslag, dvs. utan vallar och med en lägre vattenståndshöjning än enligt naturvårdsverkets äldre förslag.

Dock saknas det enligt utskottets mening skäl att i detta sammanhang återkalla tidigare ingiven ansökan till vattendomstolen. Utskottet föreslår att riksdagen med anledning av motioner (m, fp, c, vpk) gör ett uttalande härom till regeringen.

Utskottet finner att en motion (mp) tillgodoses genom utskottets ställningstagande. En motion (m) avstyrks.

Propositionen

I proposition 1987/88:150 med förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1988/89, m.m. (kompletteringspropositionen), Bilaga 7, har regeringen (miljö- och energidepartementet) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad som anförts om restaureringen av Hornborgasjön.

Motioner

Motioner väckta under riksmötet 1987/88

1987/88:Jo70 av Bengt Kindbom m.fl. (c, m, vpk) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om medgivande till återkallelse av ansökan om restaurering av Hornborgasjön.

1987/88:Jo71 av Sten Svensson (m) vari yrkas att riksdagen med avslag på propositionen i motsvarande del som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen har anförts om principerna för det fortsatta arbetet med restaureringen av Hornborgasjön.

1987/88:Jo72 av Olle Grahn och Bengt Rosén (fp) vari yrkas att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om medgivande till återkallelse av ansökan om restaurering av Hornborgasjön.

1988/89:JoI av Åsa Domeij m.fl. (mp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om restaurering av Hornborgasjön,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att ytterligare vattennivåhöjningar bör övervägas om sjön växer igen snabbare än vad som förutsätts i propositionen.

Ärendets beredning

Utskottet har besökt Hornborgasjön för att på ort och ställe informera sig om konsekvenserna av olika restaureringsalternativ m.m. Inför utskottets besök har representanter för naturvårdsverket vid en särskild föredragning informerat om planeringen av restaureringsarbetet. I samband med besöket har utskottet även sammanträtt med Hornborgasjöns samverkanskommitté under ordförandeskap av landshövdingen i Skaraborgs län. Utskottet har inhämtat kompletterande upplysningar vid hearings med professorn i limnologi Sven Björk, Lunds universitet, och med docenten i zoologi Olof Persson, Göteborgs universitet.

Chefen för statens naturvårdsverk samt representanter för Svenska naturskyddsföreningen och Sveriges ornitologiska förening har vid en särskild hearing redovisat sin syn på Hornborgasjöns restaurering.

I ärendet har inkommit ett antal skriftliga inlagor från olika intressenter, organisationer, enskilda vetenskapsmän samt internationella organisationer, bl.a. från den internationella våtmarkskonventionens sekretariat.

Bakgrund

Under anslaget B 10 Hornborgasjön har under fjortonde huvudtiteln i statsbudgeten anvisats ett reservationsanslag av 6,1 milj. kr. för budgetåret 1987/88 och 3,8 milj. kr. för budgetåret 1988/89. Över anslaget anvisas medel för att bekosta en restaurering av Hornborgasjön. Statens naturvårdsverk är huvudman för restaureringsarbetet.

Av propositionen framgår att naturvårdsverket i skrivelse till regeringen den 15 april 1988 hemställt att få återkalla en till Vänersborgs tingsrätt, vattendomstolen, ingiven ansökan om restaurering av Hornborgasjön. Samtidigt har verket redovisat ett förslag till ny ansökan hos vattendomstolen om restaurering av Hornborgasjön med anledning av ett uppdrag som verket erhöll av regeringen den 15 maj 1986.

Bakgrunden till naturvårdsverkets skrivelse till regeringen är följande.

År 1965 fick dåvarande statens naturvårdsnämnd, sedermera statens naturvårdsverk, Kungl. Maj:ts uppdrag att göra en utredning rörande säkerställande från naturvårdssynpunkt av Hornborgasjöns framtid.

I november 1973 redovisade naturvårdsverket en utredning om Hornborgasjöns restaurering. Utredningen omfattar såväl limnologiska och ornitologiska bedömningar som en teknisk-hydrologisk utredning i vilken också ingår en markskadevärdering och en jordbruksekonomisk bedömning. Inom ramen för utredningens arbete har en omfattande försöksverksamhet

bedrivits för att prova olika restaureringsmetoder och maskinutrustningar. Arbetet har bl.a. omfattat vegetationsröjning och bottenbehandling.

Mot bakgrund av försöksverksamheten och de limnologiska undersökningarna bedömde naturvårdsverket det vara möjligt att återställa sjön till ett läge, som motsvarar förhållandena under perioden 1877-1904, då sjön hade sin höjdpunkt som fågelsjö. Principen för en restaurering av Hornborgasjön förutsattes vara en vattenståndshöjning kombinerad med vegetationsbekämpning och bottenbehandling. På regeringens uppdrag genomförde naturvårdsverket år 1976 viss kompletterande utredning i ärendet. I utredningarna redovisades två restaureringsalternativ – ett huvudalternativ som skulle innebära en totalrestaurering och ett alternativ som innebar en begränsad restaurering med anläggande av en vall tvärs över sjön. Naturvårdsverket förordade en total restaurering utan tvärvall över sjön. En total restaurering av Hornborgasjön skulle enligt verkets förslag innebära en höjning av vattenståndet med upp till 2 m. Med en sådan höjning skulle man garantera sjöns fortbestånd som fungerande sjösystem och fågelsjö för lång tid. För att begränsa markskadorna vid vattenståndshöjningen föreslogs att invallningar av vissa områden skulle övervägas ytterligare.

I proposition 1976/77:100 bil. 13 s. 146-147 lämnade regeringen en kortfattad redogörelse för det hittills genomförda utredningsarbetet. Regeringen var med hänsyn till behovet av vissa ytterligare utredningar inte beredd att då ta ställning till vilket restaureringsalternativ som var lämpligast.

I motioner till 1976/77 års riksdag framställdes krav på en fullständig restaurering av Hornborgasjön i enlighet med naturvårdsverkets huvudförslag.

I skrivelse den 1 juni 1977 anmälde riksdagens talman riksdagens beslut med anledning av motionerna om restaurering av Hornborgasjön m.m. (JoU 1976/77:36, rskr. 1976/77:377). Riksdagens beslut innebar bl.a. att riksdagen med anledning av motionerna 1976/77:291, 1976/77:521 yrkande 6 och 1976/77:524 som sin mening gav regeringen till känna vad jordbruksutskottet anfört i fråga om en fullständig restaurering av Hornborgasjön. I sitt betänkande framhöll utskottet bl.a. att åtgärder borde vidtas med inriktning på att åstadkomma en fullständig restaurering av Hornborgasjön i överensstämmelse med det huvudförslag som redovisats av statens naturvårdsverk samt att det fortsatta utredningsarbetet därför, borde begränsas till att omfatta endast detta restaureringsalternativ. Tekniska frågor i samband med vallar och andra med företaget förenade villkor förutsattes av utskottet komma att behandlas i samband med den vattenrättsliga prövningen, varför utskottet inte närmare gick in på dessa frågor.

I beslut den 30 juni 1977 uppdrog regeringen åt naturvårdsverket att genomföra de ytterligare utredningar som erfordrades för att ansökan om restaurering skulle kunna ges in till vattendomstolen.

Naturvårdsverket redovisade den 10 juli 1980 för regeringen ett förslag till ansökan hos vattendomstolen om restaurering av sjön. Enligt förslaget skulle restaureringen av sjön ske dels genom en höjning av sjöns vattenstånd, dels genom olika andra åtgärder. För den ansökta regleringen, som omfattade såväl dämning för genomförandet av vattenståndshöjningen som viss regle-

ring av vattnets avrinning ur sjön, avsågs en ny dammbyggnad uppföras vid sjöns utlopp i Flian. Regleringen innebär att medelvattenståndet i Hornborgasjön under året skulle höjas med 1,3 m i Vallsjön och 1,7 m i Yttersjön och under vegetationsperioden (20 april–19 oktober) med 1,3 resp. 1,9 m. Övriga restaureringsåtgärder innefattade röjning av övervattenvegetation, mark- och bottenbehandling m.m. För att motverka skador vid vattenståndshöjningen kunde enligt förslaget behövas omfattande invallningar med en sammanlagd sträcka av ca 25 km. Om dessa invallningar utförs, beräknades den skadade arealen åker och äng kunna begränsas till ca 335 ha. Dämnings-skador på inägojord skulle företrädesvis uppkomma på Ytterbergsmaden samt vid Bjurum och Dagsnäs. Kostnaderna för restaureringen beräknades till ca 56 milj. kr. i prisnivå januari 1980. Härtill skulle komma kostnader för restaureringsföretagets drift, underhåll och förnyelse.

I beslut den 30 oktober 1980 uppdrog regeringen åt naturvårdsverket att hos vattendomstolen ansöka om restaurering enligt verkets förslag. Ansökan inlämnades i enlighet därmed.

Regeringen förordnade den 23 juli 1981 enligt 4 kap. 17 § andra stycket vattenlagen (1918:523) att tillåtlighetsfrågan skulle prövas av regeringen.

Vattendomstolen hänsköt den 11 februari 1982 ärendet till regeringen med eget yttrande. Vattendomstolen fann efter att ha inhämtat yttranden från ett stort antal myndigheter att det inte förelåg något hinder mot företaget enligt vattenlagens tillåtlighetsregler.

Regeringen medgav den 16 september 1982 enligt 4 kap. 18 § andra stycket vattenlagen att tillstånd fick lämnas till den begärda restaureringen av Hornborgasjön. Restaureringsåtgärder och de skadeförebyggande invallningarna skulle utföras huvudsakligen i enlighet med vad som tillstyrkts av vattendomstolen. Det skulle ankomma på domstolen att meddela dels vattenhushållningsbestämmelser för regleringen, dels de ytterligare föreskrifter som bör gälla för företaget. Samtidigt uppdrog regeringen åt lantbruksstyrelsen att medverka till att ersättningsmark kunde erbjudas övriga jordbruksföretag som drabbas av mera betydande intrång i rörelsen till följd av restaureringen.

I proposition 1983/84:100 bil. 11 s. 118 och i proposition 1984/85:100 bil. 11 s. 102 redovisade regeringen för riksdagen på grund av vad naturvårdsverket anförde i sina anslagsframställningar att planerna för restaureringen nu i första hand skulle komma att fortsätta enligt ett *alternativ* som innebär en *lägre vattenståndshöjning* än vad som angetts i den ursprungliga ansökan samt att ansökan hos vattendomstolen skulle komma att kompletteras i enlighet härmed.

Naturvårdsverket begärde den 20 december 1985 regeringens medgivande att få återkalla den ursprungliga ansökningen och att i stället få ansöka om en restaurering av Hornborgasjön i enlighet med ett den 16 december 1985 dagtecknat förslag. Naturvårdsverket anförde därvid bl.a. följande. Genom fortlöpande utredningar har det tekniska underlaget beträffande de skadeförebyggande invallningarna successivt utvidgats. I samband med dessa

undersökningar har det visat sig att riskerna för läckage vid invallningarna i vissa fall är betydande. De geologiska förutsättningarna är allmänt sett ogynnsamma för invallningar till skydd för markerna. Riskerna har ansetts kunna begränsas om vattenståndshöjningen reduceras. Med en reducerad vattenståndshöjning blir skadorna på mark mindre. Enligt verkets bedömning ges därmed möjlighet att undvara vallarna mot sjön. På detta sätt erhålls betydande naturvärden och restaureringen blir mera komplett. Nyttan och värdet av företaget blir väsentligt högre. Naturvårdsverket har också genom de ytterligare utredningar som utförts under senare tid funnit att totalkostnaderna för invallningarna inte kan anses stå i rimlig relation till nyttan av dessa.

Enligt naturvårdsverkets nya förslag till restaurering och reglering skall en dammbyggnad utföras i Flan vid sjöns utlopp. Medelvattenståndet i sjön skall höjas till +119,8 m, dvs. ca 0,5 m lägre än det tidigare restaureringsförslaget, och åtgärderna utföras utan skadeförebyggande invallningar. Förslaget har remissbehandlats.

Regeringen uppdrog den 15 maj 1986 åt naturvårdsverket att hos vattendomstolen ansöka om restaurering i enlighet med det av naturvårdsverket senast upprättade förslaget. Naturvårdsverket skall enligt uppdraget vid det fortsatta arbetet med ansökningen samråda med lantbruksstyrelsen om skadeförebyggande åtgärder till skydd för jordbruket. Regeringen har med stöd av 11 kap. 3 § vattenlagen (1983:291) förbehållit sig prövningen av det nya företagets tillåtlighet.

Naturvårdsverket föreslår i sin framställning den 15 april 1988 att prövningen av det nya förslaget skall ske med utgångspunkt i den vattenrättsliga situation som råder i dag och att det gamla målet avskrivs.

Det gamla företaget baserades på en rad förutsättningar som efter hand har kommit att ändras. De viktigaste ändringarna har enligt naturvårdsverkets bedömning varit följande.

Invallning av Hornborgamaden har till följd av ogynnsamma geologiska förutsättningar bedömts medföra icke obetydliga risker för ett misslyckande eller otillfredsställande funktion. Naturvårdsverket är i dag inte berättat att ta dessa risker. Det gamla företaget bör således redan av detta skäl ändras så att invallning av Hornborgamaden (på ömse sidor om Hornborgaån) inte kommer till stånd. Ogynnsamma geologiska förutsättningar väntas medföra vissa problem även för övriga invallningar. Naturvårdsverket har till följd av senare års erfarenheter om hur våtmarker fungerar dessutom ändrat uppfattning beträffande naturvårdskonsekvenserna av det gamla företaget. Verket anser bl.a. att tillkomsten av större arealer strandområden och grunt vatten medför en större naturvårdsnytta än det gamla företaget skulle ha gett. Samtidigt bedömer verket att varaktigheten av restaureringen blir fullt tillfredsställande även med en mindre vattenståndshöjning. Utan vallar mot sjön blir den obrutna zoneringsen från sjöområde via madmark och till högre liggande betesmarker av mycket stort värde för fågellivet. Även i detta avseende har verket ändrat uppfattning, och vallarna mot sjön kan i en naturvårdsinriktad restaurering därför inte längre accepteras.

I motsats till förhållandena under 1970-talet disponerar lantbruksnämnden numera förhållandevis stora arealer, ca 250 ha åkermark och ca 300 ha

skogsmark; som kan nyttjas som ersättningsmark.

1988/89:JoU5

Relationen mellan invallningskostnader och värden av undanröjda skador har enligt vad naturvårdsverket funnit förändrats från ungefär 1:1 till i dag ca 6:1. Härtill har bidragit tidigare underskattning av de tekniska svårigheterna, underskattning av invallningskostnaderna och en avsevärd kostnadsstegring vad gäller anläggning och drift av vallarna. I genomsnitt synes den totala kostnaden för varje skyddad hektar åkermark komma att ligga kring 100 000 kr. Invallningarna framstår därmed som en mycket dålig investering.

Det gamla företags invallningar skulle enligt naturvårdsverkets framställning ha omfattat 22 km vallar, 24 km diken och ledningar och 10 pumpstationer med en installerad elektrisk effekt om ca 300 kW. Naturvårdsverket har funnit att ansvaret för drift och underhåll av dessa anläggningar skulle bli ytterst betungande för staten. Om invallning skall ske har verket den uppfattningen att det vore bättre för alla parter om markägaren själv byggde och skötte anläggningarna. Om det gamla företaget skulle aktualiseras kommer ett genomförande under alla omständigheter att ta lång tid. Företaget behöver revideras och en kompletterande ansökan utan invallning av Hornborgamaden och med vissa ändrade vallägen och utformningar måste nödvändigtvis upprättas och ges in till domstolen. Tillåtlighetsprövning av det ändrade företaget förestår sedan. Från det att ett beslut om återgång till det gamla företaget föreligger, uppskattar naturvårdsverket att det skulle ta åtta år innan företaget är genomfört.

Enligt propositionen torde det gamla företaget med sitt tillåtlighetsbeslut i dag i praktiken ha huvudsakligen ett historiskt intresse. Naturvårdsverket beräknar att detta företag inkl. kapitaliserade drift- och underhållskostnader blir ca 70 milj. kr. dyrare att genomföra än det nya företaget.

Mot bakgrund av den lämnade redovisningen anför föredragande statsrådet att det finns starka skäl från såväl naturvårdssynpunkt som samhällsekonomisk synpunkt för att restaureringen bör utföras enligt det nya alternativet, dvs. utan vallar och med lägre vattenståndshöjning.

Granskning från andra riksdagsorgans sida

Konstitutionsutskottet granskade under våren 1988 regeringens handläggning av frågan om Hornborgasjöns restaurering står i överensstämmelse med riksdagens beslut den 1 juni 1977 (vilket refererats i bakgrundsredogörelsen). Utskottet erinrar i sitt granskningsbetänkande (1987/88:40, s. 62-63) om att regeringen under en följd av år i budgetpropositionerna redovisat läget när det gäller planerna för restaureringen av Hornborgasjön. I samband därmed och framför allt genom förevarande proposition har de ändrade planerna redovisats. KU anser att regeringen genom dessa anmälningar får anses ha uppfyllt vad som kan ankomma på den ur beredningssynpunkt. När det gäller ärendets handläggning i övrigt framhåller utskottet att den ändrade inriktningen av restaureringsarbetet inneburit en lång tidsutdräkt som medfört betydande osäkerhet för berörda parter. I övrigt har den företagna granskningen inte gett anledning till något uttalande från konstitutionsutskottets sida.

Riksdagens revisorer har tagit upp frågan om Hornborgasjöns restaurering

med anledning av en anmälan om förhållandena vid restaureringen. Avsikten är att frågan skall slutbehandlas av revisorerna under hösten 1988.

1988/89:JoU5

Utskottet

Utskottet behandlar i betänkandet regeringens proposition 1987/88:150 (kompletteringspropositionen) bilaga 7 om Hornborgasjöns restaurering samt motioner som väckts med anledning av propositionen i berörd del.

Hornborgasjön anses vara Sveriges äldsta fågelsjö, drygt 1 000 år äldre än övriga större fågelsjöar i södra och mellersta Sverige. Den har med endast smärre variationer existerat som en mycket grund, vegetationsrik silurslätt-sjö under ca 6 000 år. Till området kom också på ett tidigt stadium människor för att livnära sig på sjöns rika fågelliv. Lämningar finns som visar att här fanns boplatser redan för 9 500 år sedan. Då var den nuvarande sjön ännu en vik av Vänern.

Under 1800-talet och under de första decennierna av 1900-talet företogs ett antal sänkningsföretag i sjön i syfte att utvinna bördig jordbruksmark. I mitten av 1930-talet var sjön till stor del torrlagd. Efter hand kom de negativa konsekvenserna av sjösänkningen att väga över. Den torrlagda jordbruksmarkens kvalitet försämrades, kostnaderna för att vidmakthålla sjösänkningen steg; förutsättningarna för sjöns fågelliv blev sämre.

Som framgår av propositionen och av den inledningsvis lämnade bakgrundsredogörelsen i detta betänkande fick statens naturvårdsnämnd, sedermera statens naturvårdsverk, år 1965 regeringens uppdrag att utreda hur Hornborgasjöns framtid skulle säkerställas från naturvårdssynpunkt. I propositionen redovisas utförligt de olika faserna i den utveckling som lett fram till regeringens ståndpunktstagande.

Naturvårdsverkets utredning resulterade, sedan riksdagen våren 1977 uttalat sig för en fullständig restaurering av Hornborgasjön, i ett regeringsbeslut hösten 1982. Enligt beslutet fick tillstånd lämnas till den begärda restaureringen av sjön. Restaureringen innefattade dels en höjning av sjöns medelvattenstånd (i Vallsjön) med 1,3 m, dels röjning av övervattensvegetation, mark- och bottenbehandling m.m., dels även omfattande invallningar på en sammanlagd sträcka av ca 25 km för att motverka skador på jordbruksmark vid vattenståndshöjningen. Det skulle enligt regeringsbeslutet ankomma på vattendomstolen att meddela nödvändiga föreskrifter som bör gälla för företaget. Samtidigt uppdrog regeringen åt lantbruksstyrelsen att medverka till att ersättningsmark kunde erbjudas de jordbruksföretag som skulle drabbas av mera betydande intrång i rörelsen till följd av restaureringen.

I januari 1984 redovisade regeringen i budgetpropositionen att planerna för restaureringen så till vida ändrats som att de i första hand skulle komma att fortsätta enligt ett alternativ som innebar en ca 50 cm lägre vattenståndshöjning än vad som angetts i den ursprungliga ansökan. I maj 1986 uppdrog regeringen åt naturvårdsverket att hos vattendomstolen ansöka om restaurering i enlighet med det av naturvårdsverket senast upprättade förslaget. Efter ytterligare undersökningar av bl.a. det nya företagets inverkan på jordbruket återkom naturvårdsverket den 15 april 1988 med begäran om regeringens

medgivande att återkalla den tidigare framställningen.

1988/89:JoU5

Föredragande statsrådet framhåller i propositionen att, med hänsyn till den ingående analys av konsekvenserna som naturvårdsverket har gjort, det finns starka skäl från såväl naturvårdssynpunkt som samhällsekonomisk synpunkt att restaureringen bör utföras enligt det nya alternativet, dvs. utan vallar och med en lägre vattenståndshöjning. Det nya restaureringsalternativet rymms enligt hans uppfattning i riksdagens beslut från år 1977 om en fullständig restaurering av Hornborgasjön. Ett ställningstagande i enlighet härmed står också i god överensstämmelse med inte minst Sveriges åtaganden enligt den internationella våtmarkskonventionen. Den fortsatta prövningen bör inte längre omfatta det gamla alternativet. Som en konsekvens härav anser regeringen att den ansökan som nu behandlas av vattendomstolen bör återkallas.

Som framgår av bakgrundsredogörelsen har regeringen förbehållit sig prövningen av det nya företagets tillåtlighet enligt vattenlagen (1983:291). Frågan om skadeförebyggande åtgärder behandlas i vattenmålet enligt vattenlagens regler och kan avgöras av vattendomstolen men också av regeringen vid tillåtlighetsprövningen.

Regeringens förslag i propositionen har kommenterats i fyra motioner. Enligt motion 1987/88:Jo70 (c, m, vpk) bör det gamla förslaget inte återkallas förrän det nya förslagets inverkan på jordbruket fått allsidig belysning. Ett liknande yrkande återfinns i motion 1987/88:Jo72.

Enligt motion 1987/88:Jo71 bör riksdagen avslå propositionen och göra ett uttalande om principerna för det fortsatta arbetet med restaureringen av Hornborgasjön i form av ett tillkännagivande till regeringen. Motionären anser att propositionens innehåll icke är av den beskaffenheten att det kan bilda underlag för en ändring av 1977 års riksdagsbeslut. Ett eventuellt ändrat riksdagsbeslut måste även nu bygga på ett samförstånd mellan de berörda parterna i samma mån som kännetecknade 1977 års beslut. Så länge dylika förutsättningar icke har uppnåtts måste intentionerna i 1977 års beslut alltså gälla, anför motionären.

Enligt motion 1988/89:Jo1 (mp) är det nya förslaget till restaurering av Hornborgasjön bättre ur naturvårdssynpunkt än det gamla förslaget som naturvårdsverket ingav till vattendomstolen år 1981. Riksdagen bör i ett tillkännagivande till regeringen framhålla de fördelar som erhålls genom att inga invallningar företas, nämligen att naturliga våtmarker kring sjön minskar närsaltläckaget, m.m. (yrkande 1). Motionärerna erinrar samtidigt om att farhågor redovisats för att det nya förslaget innebär en så låg vattenståndshöjning att risk föreligger att sjön snabbt växer igen. Ytterligare vattenhöjningar bör därför övervägas om sjön växer igen snabbare än vad som förutsätts i propositionen (yrkande 2).

Utskottets överväganden

1965 års utredningsuppdrag om säkerställande från naturvårdssynpunkt av Hornborgasjöns framtid utgick från en dubbel målsättning: att återställa sjön

som fågelsjö och att få fram en sjö som kunde leva vidare av egen kraft.

1977 års riksdagsbeslut bekräftade denna dubbla målsättning. Genom att höja vattennivån upp till 2 meter räknade man från limnologisk synpunkt med att sjöns fortbestånd skulle säkras. Därigenom skulle sjön återställas till ett läge som skulle motsvara förhållandena under perioden 1877–1904, då sjön hade sin maximala utveckling som fågelsjö. Dock skulle det bli nödvändigt att företa omfattande invallningar för att begränsa den markareal som sätts under vatten och för att därigenom minska markskadeersättningsarna.

Fortsatta undersökningar av markförhållandena har emellertid givit vid handen att vallarna på flera ställen inte skulle hålla och att det för bibehållande av förutsättningarna för en god fågelsjö är angeläget att strandängarna inte torrläggts helt. Statens naturvårdsverk har därför utarbetat det nu föreliggande "nya förslaget", med lägre vattenhöjning och utan invallning. Naturvårdsverket har således ytterligare prioriterat ett av de ursprungliga och viktigaste målen för restaureringen, nämligen att återställa sjön som fågelsjö. Jämfört med det gamla förslaget kan det nya förslaget få vissa konsekvenser för sjöns fortlevnad på mycket lång sikt. Naturvårdsverket bedömer dock att sjöns fortbestånd säkras för flera generationer framöver även enligt det nya förslaget.

Som framgår av redovisningen ovan har utskottet erhållit en omfattande information om bl.a. konsekvenserna av olika restaureringsalternativ rörande Hornborgasjön. Särskilda föredragningar har anordnats i utskottet med företrädare för olika intressen med anknytning till Hornborgasjön och med vetenskapsmän med skilda inriktningar. I inkomna skrivelser har förebringats ingående dokumentation. Genom utskottets studiebesök vid sjön och de samtal som fördes därvid har utskottet erhållit en värdefull bild av restaureringsproblematiken.

Utskottet konstaterar att det synes råda full enighet kring målet att Hornborgasjöns framtid skall säkerställas från naturvårdssynpunkt. Om sättet för restaureringen, om vilka naturvårdsaspekter som därvid skall prioriteras samt om vilka ekonomiska intressen som skall ges företräde råder emellertid delade meningar. Utskottet noterar i detta sammanhang att chefen för naturvårdsverket betonat vikten av att det råder ett gott förhållande mellan naturvårdens representanter och de markägare och andra som berörs av restaureringen av sjön. Han har även deklarerat att naturvårdsverket med hänsyn därtill tänker inta en generös hållning till markägarna vid de kommande förhandlingarna inför vattendomstolen.

Utskottet delar regeringens uppfattning att det, med hänsyn till den ingående analys av konsekvenserna som naturvårdsverket har gjort, finns starka skäl från såväl naturvårdssynpunkt som samhällsekonomisk synpunkt att restaureringen bör utföras enligt det nya alternativet, dvs. utan vallar och med en lägre vattenståndshöjning. Som föredragande statsrådet framhåller står ett ställningstagande i enlighet härmed också i god överensstämmelse inte minst med Sveriges åtaganden enligt den internationella våtmarkskonventionen. Våtmarkskonventionens sekretariat har även, efter att ha studerat förslaget, i en särskild skrivelse till naturvårdsverket anslutit sig till detta.

Utskottet finner det vidare angeläget att den betydande osäkerhet som

under flera år rått om omfattningen av restaureringsarbetena bringas att upphöra. Enligt den bedömning som naturvårdsverkets företrädare redovisat inför utskottet bör restaureringsarbetet kunna vara genomfört inom en period av fem år från det att ansökan om restaurering enligt det nya förslaget lämnats in till vattendomstolen.

Som framgår av propositionen har regeringen förbehållit sig prövningen av det nya företagets tillåtlighet enligt vattenlagen (1983:291). Frågan om skadeförebyggande åtgärder såsom eventuellt byggande av skyddsvallar behandlas i vattenmålet enligt vattenlagens regler och kan avgöras av vattendomstolen men också av regeringen i tillåtlighetsprövningen.

Enligt motion Jo1 (mp) bör ytterligare vattennivåhöjningar övervägas om sjön växer igen snabbare än vad som förutsetts i propositionen (yrkande 2). Utskottet vill med anledning av detta yrkande framhålla att den dammbyggnad som enligt naturvårdsverkets förslag skall byggas i Fläian vid sjöns utlopp avses dimensionerad för ett vattenstånd som är betydligt högre än det planerade. När det gäller beredskapen i övrigt för en eventuell större höjning av vattenståndet än den nu avsedda får utskottet erinra om att vattendomstolen enligt vattenlagen får ompröva villkoren för ett tillstånd för att tillgodose allmänna intressen. Domstolen får därvid föreskriva ändrade eller nya villkor. Omprövningen får inte ske förrän efter utgången av en tid som domstolen bestämmer vid meddelandet av tillståndet, minst tio år och högst trettio år från det tillståndsdomen vinner laga kraft. Omprövning för att tillgodose sådana allmänna intressen som berörs av väsentliga ändringar i vattenförhållandena får dock ske redan före utgången av den bestämda tiden (VL 15:3). Vad utskottet anfört är ägnat att tillgodose motionens syfte i berörd del. Något särskilt uttalande i frågan från riksdagens sida erfordras alltså icke.

Enligt utskottets mening saknas skäl att i detta sammanhang återkalla tidigare ingiven ansökan till vattendomstolen. Riksdagen bör som sin mening ge regeringen till känna vad utskottet anfört härom. Därigenom tillgodoses motionerna Jo70 och Jo72.

I övrigt bör riksdagen lämna utan erinran vad som anförs i propositionen. Det innebär att motion Jo1 yrkande 1 icke påkallar någon riksdagens vidare åtgärd.

Av det anförda följer att utskottet avstyrker motion Jo71.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *omprövning*
att riksdagen avslår motion 1988/89:Jo1 yrkande 2,
2. beträffande *återkallelse av tidigare ansökan*
att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört med anledning av motionerna 1987/88:Jo70 och 1987/88:Jo72,
3. beträffande *regeringens förslag i övrigt*
att riksdagen med avslag på motion 1987/88:Jo71 lämnar utan erinran vad som anförs i propositionen,

Stockholm den 24 november 1988

På jordbruksutskottets vägnar

Karl Erik Olsson

Närvarande: Karl Erik Olsson (c), Hans Gustafsson (s) Sven Eric Lorentzon (m), Grethe Lundblad (s), Lars Ernestam (fp), Jan Fransson (s), Margareta Winberg (s), Åke Selberg (s), Ingvar Eriksson (m), Lennart Brunander (c), Annika Åhnberg (vpk) Åsa Domeij (mp), Inge Carlsson (s), Ove Karlsson (s), Berndt Ekholm (s), Anders Castberger (fp) och Thor Mattisson (m).

